

Beszámoló a SZMAT 2018-as tevékenységéről

A SZMAT 2018-as tevékenységét, főként az év elején meghatározta az, hogy 2017 decemberében tisztújítás volt az elnökségben. Ennek folyományaként:

1. Megszabtuk az elnökségi tagok munkakörét. Mivel most már 3 alelnökkel működik az elnökség, az egyes alelnökök felelnek az adott tudományterületekért. Ez racionalizálta a munkánkat. Nagy Melinda, az új tudományos titkár kiváló szervezői képességeinek köszönhetően az elnökségen belüli kommunikáció intenzifikálódott, az elnökségi ülések pedig gyakoribbak lettek. Hat elnökségi ülést tartottunk, ehhez még hozzászámolhatjuk az MTK EB februári budapesti tanácskozásán és az MTA Területi Bizottságok debreceni összejövetelén való részvételt is valamint egy tárgyalást Csetneken a felállítandó emléktábla ügyében. Mindez, persze, azzal jár, hogy az elnökségi tagok gyakrabban utaznak, hiszen négy különböző színhelyen dolgoznak (Pozsony, Kassa, Komárom, Nyitra), és ez nagyobb terheket rak az elnökségi tagokra. Egyelőre azonban súrlódásuktól mentesen és oldott hangulatban zajlanak az üléseink.
2. Mivel a módosított alapszabályzat értelmében a mindenkori elnök választja ki a tudományos titkár személyét, sikerült elérni azt, hogy az elnökségben képviselteti magát mindhárom szlovákiai magyar felsőoktatási intézmény. Vagyis biztosítva van a megfelelő érdekképviselés, amelyet a korábbi választási rendszer nem garantált. Sőt, személyes érintettségek nyomán a Szlovák Tudományos Akadémia is jelen van az elnökségben.

Az újonnan felállt elnökség első feladatai közé tartozott az, hogy a 2018-as munkaterv előkészítése és a hosszú távú elképzelések felvázolása miatt **konzultációkat** folytasson az egyes felsőoktatási intézmények és más, a felsőoktatást érintő szervezetek vezetőivel. Január-februárban ezért az elnökség néhány tagja meglátogatta a nyitrai Közép-európai Tanulmányok Karának dékáni hivatalát illetve a komáromi Selye János Egyetem rektori hivatalát, valamint egyeztetett a pozsonyi magyar tanszék vezetőjével is. Az elnökségi ülésre meghívtuk a pozsonyi magyar orvosok klubjának vezetőit, a SZMAT elnöke pedig a pozsonyi magyar szakkollégium meghívására tárgyalt a szakkollégium igazgatójával és tanulmányi felelősével. Az eszmecsere során felmerültek szervezési kérdések (a SZMAT honlapjának gyakoribb aktualizálása és a honlap formájának a megújítása valamint a SZMAT médiákban való megjelenítése) és a SZMAT tevékenységével összefüggő ajánlások is (interdiszciplináris jellegű konferenciák szervezése). A orvos klubbal és a szakkollégiummal folytatott tárgyalások főként a TDK problémakörét érintették, de kitértek más kérdésekre is. A mai találkozónk programjában szerepel is ez a két intézmény. A orvosok megemlékeztek a SZMAT tavaly elhunyt alelnökéről, Kovács László professzorról, a szakkollégium igazgatója pedig be fog számolni a szakkollégium működéséről. Remélem, hogy az azt követő vitában mind a szakkollégium, mind pedig a SZMAT szempontjából inspiráló gondolatok fogalmazódnak majd meg. Mivel a SZMAT-nak a Fórum Intézet ad otthont egyrészt azért, hogy az Intézetben keresztül zajlanak a pénzügyi elszámolásaink az MTA felé, másrészt azzal is, hogy a honlapunkat is az Intézet üzemelteti, a SZMAT elnöke és titkára áprilisban tárgyalt az Intézet igazgatójával és a honlapunk kezelőjével a tisztázandó kérdésekről. Megegyeztünk néhány aktuális feladat elvégzésében. Ehhez a kérdéshez röviden visszatértünk a novemberi elnökségi ülésen is, amikor Simon Attilával megegyezésre jutottunk a honlap kezelésének dolgáról. Ennek folyományaként megváltozott a honlapunk formája, és az aktualizálás frekvenciája is némileg felgyorsult. Ami a médiákban való megjelenést illeti: itt is történt előrelépés, hiszen a tudományetikai szimpóziumunkról készült részletes és elemző ismertető néhány nappal annak megvalósítása után megjelent az Új Szóban. A beszámoló csatolmányaként megjelentettünk egy rövid ismertetőt is a SZMAT-ról. Az emléktábla-avatás (amelyről alább fogok szólni) egy beharangozóban és az akció után három nappal csaknem egy oldalas cikkben is prezentálódott – ugyancsak az Új

Szóban (a nyomtatott és az online verzióban is). A SZMAT elnöke pedig nyilvános megszólalásaiban említette a szervezet feladatait és szerepét a szlovákiai magyar tudományos közéletben. Többek között az április 4-én Komáromban az „Időszerű eredmények a biológiai tudományban és oktatásban” c. szimpóziumon.

Kiemelendően fontosnak tartom megemlíteni, hogy az **MTA MTK EB**-val való kapcsolatunk is zavaroktól mentesen, jól működik. Kocsis Károly elnök úrtól és Morvai Tündétől, a HTMT titkárság vezetőjétől minden támogatást megkapunk, kommunikációnk naprakész és tárgyilagos. Nyáron, amikor az MTA elleni, kormány szintű támadások megindultak, a titkársággal egyeztetve álltunk ki az Akadémia mellett – egyelőre azzal, hogy az Akadémiának, az ügyet érintő anyagait közzétettük a mi honlapunkon is. Egyébiránt pedig bízunk abban, hogy a kétoldalú tárgyalások a kormány és az MTA között olyan eredményt hoznak, amely megmenti a tudományos kutatások integritását és autonómiáját. Az MTA elnöke tegnapi rendkívüli közgyűlést hívott össze ebben az ügyben. A közgyűlés határozatai már ismeretesek, és megtekinthetők az MTA honlapján.

A SZMAT kiemelt rendezvénye volt a **tudományetikai szimpózium**, amelyet október 4 – 5-én rendeztünk Komáromban a Selye Egyetemen. A rendezvény témaválasztását talán nem kell megindokolni, hiszen ha más nem, akkor a szlovák parlament elnökének plágiumbotránya rámutatott a szabály- és törvényellenesen használt tudományos címek odaítélésében elkövetett szabálytalanságokra (ami a „külső” tudományetikát érinti), de naponta szembesülünk a tudományetika „belső” problémáival (azaz a kutatás etikai normáival) is. A szimpózium azért is időszerű volt, mert az utóbbi időben a különböző tudományellenes nézetek terjedésével egyes – magukat tudósnak nevező és tartó – egyének megsértik saját tudományáguk metodológiai elveit, és tudományerkölcsi szempontból opportunistává válnak. Sőt, a politika szféra sikerorientáltsága és napi érdekeket követő cselekvése negligálja az alapkutatásokat, amivel megfosztja a tudományokat a kutatás szabadságától és az autonómiájától. Ezek mind szembesítenek bennünket azzal, hogy a szakmai-tudományos éthosz megkülönböztetett figyelmet érdemel mind státuszának végiggondolása, mind pedig érvényesítése tekintetében.

A kétnapos szimpózium első napján előadások hangzottak el a „belső” és a „külső” tudományetika témaköréből az egyes tudományágak (nyelvészet, filozófia, teológia, történettudomány, etnológia, ökológia, fizika, genetika és pszichológia) szempontjából valamint a tudományetikai kódexek kidolgozása aspektusából. A második napon workshop keretében találkozott a megelőző nap néhány előadója a szlovákiai egyetemeken magyar nyelvű doktori képzésben résztvevő hallgatókkal.

Itt és most nem fogok referálni a szimpózium összes előadásáról és az azokat követő vitáról. Kiemelném azonban Fésüs László akadémikusnak, az MTA Tudományetikai Bizottsága korábbi elnökének, az ALLEA (All European Academies) tudománnyal és etikával foglalkozó állandó munkacsoportja tagjának plenáris előadását. Ebben szisztematikus áttekintést adott a „külső” és „belső” tudományetika összefüggéseiről. (Előadásának anyaga prezentáció formájában megtalálható a honlapunkon.) Bevezette a hallgatóságot azoknak a munkálatoknak a „műhelytitkaiba”, amelyeknek a célja a kutatói integritással kapcsolatos normák megfogalmazása valamint e normák megszegésének a szankcionálása. Felhívta a figyelmet arra, hogy ezek a normák nem a jog, hanem a tudományetika nyelvén fogalmazódnak meg. Vagyis a szankcionálás sem von maga után valamilyen bírói ítéletet. A végső szankció ezekben az esetekben a nyilvánosságra hozás, hiszen a normabetartás is a minőséget és a megbízhatóságot célozza, és a nyilvánosság ítélete itt döntő lehet. Fésüs akadémikus bemutatta az MTA *Tudományetikai Kódexét* valamint az ALLEA 2017-es, legutolsó változatának szövegét is (*The European Code of Conduct for Research Integrity*). Kelet-közép-európai sajátosság, hogy az MTA Tudományetikai Kódexe – a terjedelemtől eltekintve – főként abban tér el az ALLEA megfelelő dokumentumától, hogy tartalmazza a személyes befolyásolás kiküszöbölését is. Ez, ahogyan a koholmány, a hamisítás és a plágium is, a tudományos éthosz megsértésének legsú-

lyosabb formái közé tartozik. Fésüs akadémikus előadását egészítette ki Nagy Melinda korreferátuma, amelyik az MTA Tudományetikai Kódexének és a Szlovák Tudományos Akadémia Tudományetikai Kódexének az összehasonlítását végezte el. Itt a fő eltérés abban áll, hogy az MTA anyaga nemcsak az akadémiai intézetek dolgozóira, hanem az egész akadémiai köztestületre vonatkozik, míg a szlovák elaborátum csupán az akadémiai intézeteket veszi célba (lévén, hogy a SZTA-nak nincs köztestülete). Ugyanígy a szlovák anyag sajátossága, hogy a tudományetikai vétségek esetében a szankciók előtt ajánlja a dolgok rendbe tételét – ha lehetséges, akkor azon a szinten, ahol azt elkövették.

A doktoranduszokkal tartott workshop alapja az volt, hogy sem Szlovákiában, sem Magyarországon nem létezik intézményes formában a tudományetikai képzés, ezért feladattá vált a fiatal kutatók ilyen irányú felkészítése. Ahogyan azt Fésüs László egy korábbi írásában már megfogalmazta, a cél itt a kutatás etikai normáinak az ismertetése, a szakmaspecifikus etikai ismeretek elsajátítása és a nemzetközi folyamatok állandó követése. Fel lehetne itt vetni, hogy olyan tudományos közösségekben, ahol a tudományos éthosz uralja a kutatást, ilyenre talán nincs is szükség, hiszen azt a fiatal doktorandusz ösztönösen elsajátítja. De a workshop során mind a jelen levő előadók, mind a doktoranduszok részéről felmerültek olyan dilemmák, amelyek megbeszélése és tisztázása a jövőt nézve is elkerülhetetlen. A találkozót ezért minden résztvevő pozitívan értékelte.

Minden moralizálást és önfényezést kerülve is megállapítható, hogy a tudomány etikai kérdéseivel foglalkozó szimpózium állandóan jelen levő, ezért aktuális problémákat tematizált. Ezen túl megtette az első lépést azon az úton is, amely a szlovákiai magyar tudományosság, egyébként egymástól elszigetelten működő aktőreit **interdiszciplináris** módon, egy közös téma mentén összekapcsolta.

Az elnökségben eldöntöttük egy hosszú távú program realizálását is. Ez pedig arra vonatkozik, hogy a mai Szlovákiai területéhez különböző módon (születés, iskolázás, tevékenység stb.) kapcsolódó személyiségeknek, akik az MTA tagjai voltak a 19. századtól, **emléktáblákat** állítunk, megemlékezve róluk, illetve felmutatva, hogy a volt Felső-Magyarország művelődési tekintetben a történelmi Magyarország meghatározó régiója volt. Ebben az irányban az első lépést november 28-án tettük meg, amikor Csetneken felavattuk Szontagh Gusztáv 19. századi filozófus, irodalomkritikus, mezőgazdasági szakíró emléktábláját. Ezen az aktuson részt vett Morvai Tünde, az MTA HTMT vezetője, Mester Béla, az MTA Filozófiai Intézetének főmunkatársa (aki az ünnepi beszédet mondta), valamint a SZMAT részéről jómagam. El kell mondani, hogy a helyi önkormányzat, nevezetesen a polgármester, Ladislav Belányi messzemenő empátiával fogadta tervünket, és mindenben együttműködött az emléktábla méltó helyének biztosításában. Ezt a tevékenységünket jövőre is folytatjuk, és jövőre két újabb emléktábla felállítását tervezzük.

A SZMAT a saját szervezésében megtartott tudományetikai szimpóziumon túl a következő konferenciákat és egyéb **tudományos jellegű rendezvényeket támogatta illetve tagjai azokon részt vettek vagy a szervezésből is kivették részüket:**

2018. 4. 4.: „Időszerű eredmények a biológia tudományban és oktatásában” szimpózium, Komárom

2018. 6. 21-23. – Többközpontú nyelvek és nem-domináns változataik hatodik világkonferenciája, Nyitra

2018. 11. 5. – A Rákócziak 16–17. századi család- és rokonságtörténete – szimpózium, Komárom

2018. 12. 3. – A Rákócziak történetének interdiszciplináris kutatási eredményei” – szimpózium, Komárom

2018. 11.30. – Susan Gal: A nyelv politikája. Nyelvi antropológiai tanulmányok c. könyvének bemutatója – Budapest, Domus Hungarica

2018. 11. 22-23 – SZMAT különdíj a XIII. Felvidéki Tudományos Diákköri Konferencián – a különdíjat (100 EUR) Mohňanská Dominika (Pavol Jozef Šafárik Egyetem): Experimental Research into the Use of Diminutives by Slovak-Hungarian Bilingual Speakers c. munkája nyerte, mely a Humántudományi (nyelvészeti) szekcióban került bemutatásra.

2018. 11. 30. – Zeman emlékkonferencia, Pozsony, Comenius Egyetem, Írások mérlegen, Turczel Lajos emlékkötet

A SZMAT szakosztályainak tevékenységéről kapott jelentésekből leszűrhető két alapvető tanulság:

1. A szakosztályok önmagukban nem fejtenek ki tevékenységet, tagságuk viszont igen. De ez az egyes tagok munkahelyi besorolásától és kutatási programjaiktól függ. Vagyis – ha csupán a SZMAT funkcióiból indulunk ki – ez a számunkra irreleváns kimutatást eredményezne. Ennek ellenére – legalábbis az adatokból ez derül ki – a SZMAT-tagok a saját területükön jelentős szerepet játszanak. Legalább néhány példával hadd szolgáltassak: 1. A történészek számára 2018 – amely év évfordulóktól volt terhelt (Csehszlovákia megalakítása, első bécsi döntés, 1968) – eseményekben és feladatokban rendkívül gazdag volt: a szakosztály tagjai számos konferencián vettek részt – úgy hazai, mint külföldi (Magyarország, Németország, Csehország, Lengyelország) – rendezvényeken. A hazai rendezésű konferenciák közül kiemelhető a magyar-szlovák vegyes bizottság, két érintett akadémia történettudományi intézete és a Fórum által szervezett októberi konferencia, amelynek témáját az 1918/19-es államfordulat eseményei adták. 2. Tóth Jánost professzorrá nevezte ki a köztársasági elnök. 3. Dusza János vezetésével és 50 millió eurós támogatással pedig PROMATECH kutatóközpont működik, amelyen belül 40 európai szintű laboratórium áll az anyagtudományi kutatások rendelkezésére.
2. Az esetleges projektek anyagi támogatása elenyésző, vagy hiányzó.

A két problémára adható **egyfajta megoldás**: Amennyiben az egyes szakosztályok kidolgoznak olyan projektet, amelynek a támogatása megoldható a SZMAT évi költségvetéséből, akkor az elnökség dönthet ennek elfogadásáról. Ehhez azonban teljesíteni kell két feltételt: Az első az, hogy az éves költségvetés elkészítése előtt kapja meg az elnökség az ajánlatot. A második – de legalább annyira fontos – az, hogy (amennyiben ez lehetséges) a projekt interdiszciplináris irányultságú legyen. Ezt azért helyezük előtérbe, mert ezáltal a SZMAT teljesítheti egy fontos küldetését: az egyes szakosztályokban dolgozó, de más szakosztályoktól elszigetelt kutatók összekapcsolását. Vagyis **valamiféle szlovákiai magyar tudományos közösség kialakítását**.

Jövőre, január 14-én indul az Eötvös Loránd-emlékév, amelynek a nyilvános nagyrendezvénye április 8-án lesz. A SZMAT elnökségének ajánlatára a szervező bizottság tagja lett Dusza János, a SZMAT alelnöke is.

Végezetül egy rövid áttekintés a SZMAT aktuális taglétszámáról:

Összlétszám: 212 fő, ebből 4 fő az MTA külső tagja.

2018-ban külső köztestületi tag lett: 9 fő (május: 7 fő, november: 2 fő)

További két tag már beadta a jelentkezést, még az oklevelek iktatása zajlik.